

Taksvalene på Renndølsetra

Taksvale i flukt. Foto: Torborg Berge.

Taksvalene som hekka oppunder taket på verandaen på setra vår i Innerdalen, Møre og Romsdal er eit fint minne frå da eg var liten på 1980-talet, der dei pilte ut og inn med mat til ungene gjennom sommaren. Bestefar min tok godt vare på dei, og da ungane klekka satte han opp brett under dei 2–3 reira slik at dei som satt på benken rett under ikkje fikk etterladenskapene i hodet.

Av Eystein Opdøl

Setras comeback

Rundt 1990 vart det slutt på setringa med kyr, og ikkje lenge etter forsvant også taksvalene, sammen med det eine paret med låvesvale som hekka inne i seterfjøset. Setra har sidan 1950 også teke i mot gjester som ei lita turisthytte, og det vart no einaste aktivitet der. Etter ein del att og fram tok vi opp att setringa i 2000, vi rydda fram ein del gammal beitemark og har sidan hatt fem kyr på setra igjennom sommaren. Kyrne gir nesten 5000 liter mjølk, som blir for-edla og brukt på plassen om sommaren.

Kanskje fører beitedyra til litt fleire insekt også? I 2008 kom det i alle fall nokre taksvaler tidlig på våren og leita veldig etter reirplass. Det var tydeligvis

hastverk, for dem kom til og med inn i stua og sjekka ut om takbjelkene der var noko å satse på. Det enda med at dei begynte å bygge reir oppå et soveroms vindu på framsida av seterhuset. Eg vart veldig ivrig, og bestilte to doble reir av trebetong frå Natur og Fritid, BirdLife Norges egen butikk. Eg spikra også opp nokre lister oppunder takskjegget på huset for å hjelpe med bedre feste til reira, veldig glad for at dem endelig var tilbake! Det første året vart det med ett reir, pluss eit halvferdig eit rett ved. Men, dei fikk ut ungar allereie første året. Sjøl om det var eit reir i bruk virka det som at minst fire, fem svaler var med på å få ut ungar dette året.

Kunstige reir

Året etter kom dei tilbake, og enda eit reir til vart bygd ferdig, men dei brydde seg ikkje om dei kunstige reira like ved. Svalene bygde eit nytt reir på lista eg hadde festa rett ved i staden. Av og til er det enklaste det beste. Kolonien auka sakte men sikkert likevel. Etter tre år utan hekking i dei kunstige reira plukka eg dei ned, og brukte ei grov trerasp og utvida flygeholet med nokre millimeter, og da tok dei desse i bruk. Da var alle fire i bruk med ein gong. Etter som åra gjekk vart det berre fleire og fleire svaler, og no var det dårleg med plass på seterhuset der det var sju-åtte reir i bruk, inkludert dei kunstige.

Far min, Endre Opdøl, laga ferdig deler av bygget heime på garden slik at det skulle gå raskere å sette det opp når våren kom. Setra ligg 2 mil unna sjøve garden vår, og våren kjem betydelig seinare på 400 moh. enn ved garden som ligg ved fjorden. Foto: Eystein Opdøl.

Vinteren 2020 begynte eg å tenke tanken på eit eige «hotell» med rikeleg med reir. Ein kompis hadde snakka om at dette var ganske vanlig i Tyskland, så eg begynte å söke etter slike. Etter mykje lesing hadde vi eigentleg landa på ein modell ståande på ein påle, med eit rundt tak med reir i fleire etasjar under, som ein paraply. Dette vart imidlertid vanskeleg å konstruere utan å sveise ei ramme i metall, så i siste liten(det var snart vår) endra vi planane og gjekk for to pålar som fundament, med et langt tak mellom. Mykje lettare å lage.

Dessverre ikkje hekking første året

Sidan Innerdalen er eit landskapsvern-område måtte vi også söke om lov til å bygge dette, noko vi sjølvsgart fekk. Far min laga takstolane heime på garden slik at det skulle være lettare å bygge på plassen. Bygginga måtte dessverre utsettast eit par helger pga. sein snøsmelting, men siste helga i mai vart det endeleg dugnad! Snøen låg enno rundt husa, men nede ved vatnet, der vi tenkte å sette opp «hotellet» hadde den smelta bort. Taksvalene hadde jo allereie kommet, og var i full aktivitet i dei eksisterande reira, så vi var eigentleg seit ute. Det vart ei utruleg triveleg dugnadshelg, med

Ofte er det enkleste det beste. Trelister skrudd oppunder rafta/takskjegget ser ut til å fungere godt, og svalene liker å bygge sjølv. Rundt setra vår er det dårlig med leire og ega gjørme, så det har hendt at reir ramler ned når ungene blir store. Det kan også virke som om unge svaler er dårlige til å bygge, og kanskje bruker den første sommeren til å bygge reir som blir ødelagd fleire gonger, uten å starte hekking. Foto: Eystein Opdøl.

Det viktigste arbeidet er gjort. Pålene er gravd ned og steinsatt så dei tåler ein vinterstorm! Vi grov ned pålene ca. 1,5 meter, og så stakk dem 3,5 meter over bakken. Ein kan med fordel bruke litt lengre påler. Å få tak i påler viste seg å ikkje bli så lett. I løvet frå Verneområdeforvaltninga var vi pålagt å ikkje bruke impregnert materiale, så eg hadde hogd to furuer som skulle ha godt med al (kjerneved), men dei viste seg ubrukbar. Ingen byggevareforhandlere kunne skaffe gode påler heller. Så vi tok til slutt sjansen på å få tilgivelse, og brukte to gamle telefonpåler vi hadde liggende. Foto: Eystein Opdøl.

20 varmegrader og god stemning! Vi hadde tenkt å starte arbeidet laurdag morgen, men på grunn av varmen, og all snøen som smelta, vaks vannstanden nesten medan vi såg på. Vi fann ut at vi måtte få pålane fundamentert same kveld, viss ikkje ville grunnvatnet fylle hola og gjøre det umogleg å fortsette!

Så det vart graving av 1,5 meter djupe hol som måtte tömmast fortløpande av vatnet som steig. I løpet av berre nokre timar sto dei to pålane fjellstøtt.

Laurdagen vart brukt til å snekre huset og montere dei nye reira. Sidan vi var seit ute gjorde vi ikkje taket heilt ferdig, la berre takpapp, og rydda

Det var i stor grad Ronny Tennfjord og Arne Opdøl som sto for snekringa. Været var mildt sagt på vår side med 20 grader og blå himmel! Foto: Eystein Opdøl.

Vivian Opdøl under klargjering av reir. Sidan eg hadde erfart at åpningene på reirkassene var i minste laget, brukte vi litt tid på å raspe av et par millimeter i åpningene. Vi har observert at dei berre bygger igjen åpningene til passe størrelse om vi tar av for mykle, nesten som spettmeisen når han bygger i kasse. Foto: Eystein Opdøl.

vekk alt utstyr og stillas så fort som mogleg slik at svalene skulle få sjekke ut nybygget. Eg la ut våt leire og fjær frå ei gammal sofapute på bakken rett ved, så dei skulle skjønne at her var det moglegheter. Leira og fjæra vart brukta, men berre på dei eksisterande reira på seterhuset. Byggverket vart nøyde sjekka av nokre svaler utover sommaren, men det vart dessverre ikkje hekking første året.

Klaff i 2021

Året etter, i 2021, kom svalene som vanleg tidleg og starta førebuingane med stor iver. Stor var skuffelsen over at ingen brukte det nye boligkomplekset. Reira på seterhuset vart raskt tatt i bruk, og dei starta hekking. Vi begynte å spekulere på om pålane var for låge, dei var 3 meter, og i artiklar eg hadde funnet sto det minimum 3 meter, helst 4–5. Vi hadde eigentleg innfunne oss med at prosjektet ikkje kom til å fungere da plutsleig to av reira tydeleg

var i bruk, 2-3 veker etter at dei andre hadde starta hekkinga. Tydelegvis hadde det kome ei ny «bølge» med svaler frå sørlegare strøk. Sjølv om dei kom seint i gang vart det veldig hekking i to kunstige reir i 2021, i tillegg til dei 7–8 som fantes frå før. No gleder vi oss berre til neste sommar!

I tillegg til dei 23 kunstige taksvale-reira har vi laga rom for linerle eller trost på den eine kortenden, ved å lage ei ganske stor opning. På andre kortenden har vi borra to 32 mm åpninger slik at kjøttmeis eller svarthvit fluesnapper kan finne rom. Det er også mogleg å lage avlange hol under kassa som reira heng på, slik at flaggermus også kan bruke konstruksjonen. Slike løysningar er heilt vanlege på svalebygga eg har sett bilde av i Europa.

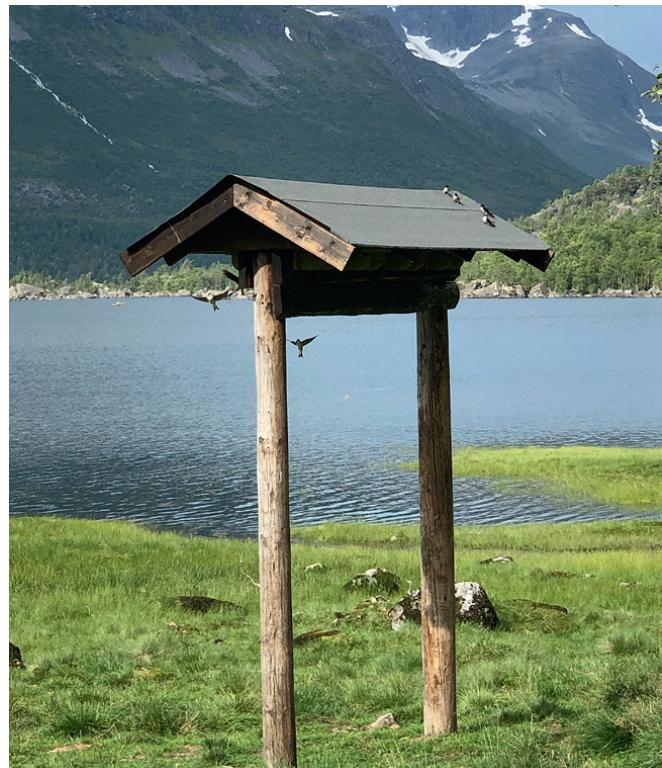
Eg nemnte i starten at den gamle setra vår også blir drive som ei turist-hytte. Vi tek i mot omlag 2000 overnattingsgjester kvar sommar, og fleire tusen gjester på dagstur og telttur til

For at vi skulle kunne lage bolig til andre fugleslag på kortendene, satte vi inn ei plate bak pålen på begge sider, slik at det blir et lite rom der. Så kan det store rommet som blir i midten eventuelt brukes av flaggermus, om vi lager glipper under. Foto: Eystein Opdøl.

Bygget er ferdig! Ei rekke til med reir er no satt på den nederste planken, eg kjøpte opp heile lageret av taksvalereir fra Natur og Fritid, så vi fekk ikkje alle første sommaren. Foto: Eystein Opdøl.

Bygget blir sjekka av årsunger av taksvalene som akkurat har flydd ut av reira sine på seterhuset. Det var praktisk talt svaler i alle kassene, og kamper for å sikre seg kasser. Foto: Eystein Opdøl.

Innerdalen. Eg tør å påstå at mange av dei blir verkeleg fascinert av å sitte å sjå på at svalene stuper inn og ut av reira heile dagen, rett over når dei sitt og drikk kaffe framfor setra! Håpet er at kanskje nokre av gjestene tek med seg inspirasjon heim til å legge til rette

for at svalene skal få lettare tilgang til å bygge bustad, eller kanskje setter opp kasser sjølv. Om du har taksvaler eller låvesvaler som allereie hekker, er det fint å sørge for at det er fuktige flekker i tunet eller umiddelbar nærtethet, gjerne med gjørme eller helst våt leire. Eg

bruker å legge ut ein hageslange som berre så vidt drypper, og hente ei bøtte med leire som vatnet held fuktig. Da blir det stor fest!

Tips til deg som vil hjelpe taksvalene

- Søk SMIL-midlar frå kommunen! SMIL er en forkortelse for Spesielle Miljøtiltak i Landbruket) SMIL-midla skal ivaretaka natur- og kulturminneverdiane i kulturlandskapet til jordbruksdrifta, samt redusere forureininga frå jordbruksdrifta, utover det som blir forventa gjennom vanleg jordbruksdrift. Tiltak for å fremme artsmangfoldet eller styrke levekåra til arter tilknytta jordbrukslandskapet er midt i blinken. www.landbruksdirektoratet.no/nn/ordningar/jordbruk/tilskot-til-spesielle-miljotiltak-i-jordbruks-smil

- Det er anbefalt at det er 4–5 meter opp til reira. Pålene vi hadde tilgang til gjorde at det berre er 3 meter frå bakken og opp, noko som er heilt i grenseland. Om ein lager tilsvarende konstruksjon som vi har gjort, men

plasserer det i ein bakke, kan det fungere ned mot 2,5 m. Da må ein ikkje ha reir på «baksida».

- Sjekk ut www.schwalbenhaus.com/ Dette firmaet selger ferdige løsninger i Tyskland, men ein kan finne mange tips ved å sjå på bilder og mål.

- Kunstige reir kan bestilles på www.naturogfritid.no

- Om du har taksvaler eller låvesvaler som allereie hekker, er det fint å sørge for at det er fuktige flekker i tunet eller umiddelbar nærtethet, gjerne med gjørme eller helst våt leire. Eg bruker å legge ut ein hageslange som berre så vidt drypper, og hente ei bøtte med leire som vatnet held fuktig. Da blir det stor fest!

Eystein Opdøl

Eystein Opdøl (f. 1975) er gårdbruker på Ålvundeid i Sunndal på Nordmøre. Sammen med familien driver han Renn-dølsetra sommerstid.